

Defamation Cases in Beth Din

Rabbi Yona Reiss
Chaver Beth Din, Beth Din of America
Av Beth Din, Chicago Rabbinical Council
Rosh Yeshiva, RIETS

א. ויקרא פרק יט

(טז) לא־תִלַּךְ רִכְלֵךְ בְּעַמֻּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דָּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה

ב. חפץ חיים לשון הרע כלל א אות ח

ח. איסור זה של לשון הרע הוא בין אם הוא מספר עליו בפיו ממש או שהוא(יב) כותב עליו דבר זה במכתבו. וגם אין בו חילוק בין אם הוא מספר עליו הלשון הרע שלו בפירוש ובין אם הוא מספר עליו הלשון הרע בדרך רמז, בכל גווני בכלל לשון הרע הוא

ג. חפץ חיים לשון הרע - באר מים חיים כלל א ס"ק יב

כותב עליו דבר זה. פשוט הוא דבכי האי גוונא כתיב ארור מכה רעהו בסתר, ועוד גמרא מפורשת היא בסנהדרין (ל' ע"א) מכתב היכי כתבי רבי יוחנן אומר זכאי משום לא תלך רכיל, ואפילו ריש לקיש גם - כן מודה לו בעצם הדין דבכתיבה שייך רכילות דלא קפליג עליה רק משום דמיחזי כשיקרא וממילא הוא הדין בלשון הרע דינא הכי

ד. רמב"ם הלכות דעות פרק ז הלכה ב

אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אף על פי שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם, יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חבירו אף על פי שאומר אמת, אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו, אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות

ה. רמב"ם הלכות דעות פרק ז הלכה ג

אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד ב כולם, ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו, ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת: ג האומר, והמקבלו, וזה שאומר עליו, ד והמקבלו יותר מן האומר

ו. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צ עמוד א

משנה: צרם באזנו, תלש בשערו, רקק והגיע בו רוקו, העביר טליתו ממנו, פרע ראש האשה בשוק - נותן לו ארבע מאות זוז

ז. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צא עמוד א

רקק והגיע בו הרוק, והעביר כו'. אמר רב פפא: לא שנו אלא בו, אבל בבגדו - לא. וניהוי כי בייש בדברים! אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין, זאת אומרת: ביישו בדברים פטור מכלום

ח. רא"ש מסכת בבא קמא פרק ח, סימן טו

טו גמ' רקק והגיע בו הרוק וכו' אמר רב פפא ל"ש אלא בו אבל בבגדו פטור. אמאי ניהוי כביישו בדברים וניחייב. אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת ביישו בדברים פטור. ונראה לי טעמא משום דכתיב והחזיקה

במבושיו דמשמע דלא חייבה תורה אלא על בשת גופו אבל בשת דברים או רקק על בגדו פטור. ורב שרירא ז"ל כתב דאף על בשת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו ומסתברא דיותר בשת בדברים מבשת של חבלה דאין דבר גדול כלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חברו

ירושלמי... חד אמר בשם ר"ל המבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו שלם. חד בר נש איפקר לרבי יהודה בר חנינא. אתא עובדא לקמיה דר"ל וקנסיה ליטרא דדהבא

ט. שו"ת הרא"ש כלל קא סימן ט

מה הדין למבייש חברו ברבים. תשובה חמשה דברים נאמרו בחובל נזק צער רפוי שבת בשת וכלן ע"י מעשה הם. וכך שנו חז"ל (ב"ק צא) ביישו בדברים פטור, אמנם נהגו בכל מקומות מושבות ישראל לעשות תקנה וסייג לדבר להטיל חכה בפי בעלי לשון ולקנס המבייש הכל לפי הענין, וכן יעשו בית דין בכל ענין לפי הראוי הכל לפי המבייש והמתבייש

י. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ג הלכה ה

המבייש את חברו בדברים או שרקק על בגדיו פטור מן התשלומין, ויש לבית דין לגדור בדבר בכל מקום ובכל זמן כמו שיראו, ואם בייש תלמיד חכמים חייב לשלם לו בושת שלימה אף על פי שלא ביישו אלא בדברים. ב כבר נפסק הדין שכל המבייש תלמיד חכמים אפילו בדברים קונסין אותו וגובין ממנו ג משקל חמשה ושלושים דינר מן הזהב שהוא משקל תשעה סלעים פחות רביע, וקבלה היא בידינו שגובין קנס זה בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ

יא. שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכ סעיף לח

רקק בחבירו, חייב. אבל רקק בבגדיו, או שביישו בדברים, פטור; ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש. הגה: וי"א דמכין אותו מכת מרדות (ב"י ס"ס א' בשם מרדכי (פרק הזהב). והמוציא שם רע על חברו, הוי בכלל המבייש בדברים (פסקי מהרא"י סי' רי"ב ות"ה סימן ש"ז

יב. סמ"ע על שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכ סעיף לח

שמנדין אותו. שיש בשת כמדקרות חרב [משלי י"ב י"ח], ואין לך בושת גדולה יותר מהוצאת שם רע ודיבה

יג. שו"ת חוות יאיר סימן סה

הנה נשלחו אלו מק"ק פלוני דברי ריבות אשר נפלו בין בעלי חיצים פלוני ופלוני ברוב דברי' וגביית עדות וטענות אשר היה עלי לטורח רב הקריאה בהם אם מפני אריכות ממנה לשון שעלה על ל"ד דפין גדולים מליאים על כל גדותיהם ואם מפני דברים הבזוים ולשון סרוח אשר בא בהם וגעלה נפשי בקראי אותם ומ"מ להשקיט הריב קריתי ושניתי ושלשתי אותם עד כי היו שגורים בפי ובלבבי כפסוקי דזמרא ואמרתי אחכמה לדעת פשר דבר בין הצדדים והיא רחוקה מכליותיהם כאשר דברתי אתם עמם בהיותי אצלם... ומ"מ טרם החילי לדבר בעצם דבר המשפט ארשום קצת כללים הנוגעים בנדון הזה ובטענותיהם לפי הדין כמ"ש מהרש"ל... התחיל אחד בש"ר והשיב לו זה ג"כ ש"ר אפילו קשה ממנו אין שום דין ביניהם והראשון מחויב יותר לבקש מחילה מהשני אם רוצה להיות יוצא ידי שמים. ג' אבל אם השיב לו השני כמה ש"ר יצא אחד באחד ובשאר משלמי'. ומ"מ מקילין מפני שחבירו התחיל בריב וכלל הדבר בענינים אלו הכל הולך אחר פשוטו של דבר ולפי הבנת השומעי' החירוף הן להקל הן להחמיר אף כי יש לתרץ דבריו... דין מוציא ש"ר מלקות בב"ה לפני והוא רחום או יפדה בל"ט זהובים ריניש או לפי תואר הענין ומחילה בציבור לחבירו

יד. תרומת הדשן סימן שז

שאלה: ראובן היה ש"ץ בקהל אחד, בא שמעון והוציא עליו שם רע של ניאוף וסלקוהו הקהל לראובן בשביל הוצאת שם רע של שמעון ושכרו ש"צ אחר. אח"כ נמצא ונתברר שדברי שמעון שקר הם וכזב ומחמת שנאה הוציא שם רע על ראובן, והקהל לא רצו להחזיר את ראובן לש"צ מפני שכבר שכרו אחר ולא יכולים לסלקו, וע"י כך הפסיד ראובן מחייתו כי לא מצא להשתכר במקום אחר ותובע לשמעון דמי בושתו ודמי הזיקו שקבל מהוצאת השם רע עליו, חייב

שמעון לשלם או לאו. תשובה: יראה דאע"ג דשמעון לא עשה טוב בעמיו וגדול עונו, על אשר הוציא שם רע על בר ישראל שהוא כשר ונקי בדבר, וצריך כפרה גדולה ומנדין אותו עד שיפייס את ראובן כראוי כמו שאבאר לקמן... אבל מ"מ מן הדין אין לחייב את שמעון לתת ממון לראובן בשביל כך, והכי איתא פ' החובל /ב"ק צ"א ע"א במערבא אמרי משמיה דר"י ב"ח זאת אומרת ביישו בדברים פטור. ונראה דלא דווקא ביוש דברים בעלמא אלא אפילו הוציא ש"ר עליו נמי דינא הכי הוא, ... ואין לחייבו לשמעון לשלם לראובן מה שהזיקו והפסיד שכרו, שהרי מחמת הוצאת ש"ר שהוציא עליו סלקוהו מהיות ש"ץ, והוא אינו מוצא עוד להשתכר ונראה דהאי גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור... משום דלא מחויב משום דינא דגרמי, אלא כשהוא עצמו עושה היזק לממון חבירו, אבל בנ"ד שמעון לא הזיק כלום ממון של ראובן וגם הוא לא בטלו ממלאכתו אלא ע"י גרמות נסתלק ע"י אחרים, וכה"ג הוי גרמא בנזקים. וא דמילההוא דשוכר האומנין דהתם הוא עצמו שכרו והבטיחו על שכרו כל משך זמן השכירות, ועי"כ נתבטלו ממלאכתם כי לא יוכל עוד להשתכר. ולפי טעם חילוק ה"ב דינא חייב א"כ ההיזק נעשה מיד בשעת המעשה של הגורם, כאן נמי ההיזק לא נעשה מיד שלא סלקוהו הקהל לראובן מיד כששמעו הש"ר, מסתמא נתייעצו כבר מה לעשות עמו. משא"כ בשוכר האומנין דהתם מיד כששכרן סילקו מכל שכירות אחרות באותו היום והבטיחו על שכרו לכך צריך לקיים לו. ואל תתמה שנחלק כל כך בחלוקים קלושים ודקים דר"י נמי ירד לחלק בדקות כדמבאר בתוס' פ' לא יחפור ובאשירי שם ובהגוזל קמא, וכ"ש לפי ריב"א דמסיק דדינא דגרמי אינו אלא מדרבנן, ובמילי דשכיחי תקנו לחייב ובמילי דלא שכיחי פטור הגורם. וא"כ איכא לפלוגי שפיר טפי דהתם בשוכר האומנין מילתא דשכיחי הוא שבעה"ב חוזר בפועלים וגורם להם שיתבטלו, אבל בנ"ד גרמא דבטילה כה"ג לא שכיחי כלל, שיוציא אחד ש"ר דשקר על חבירו ויחזיק דבריו בש"ר גדול כזה שע"י כך יסלקוהו הקהל ויאמינו לדבריו. אמנם נראה דאע"ג דמדינא לא יתחייב שמעון כמו שבארתי, מ"מ אם רצו ה"ב דוקנסו כדי לעשות גדר וסייג ולסכור פי דוברי שקר ומוציאי ש"ר הרשות בידם, כפי מה שנראה להם. צורך לפי הענין וכן משמע בתשובת הרא"ש וכן ראוי לעשות.

טו. שו"ת שואל ומשיב מהדורה תניינא חלק ד סימן סט

ולפענ"ד נראה דהא ליתא דמה שכתב דאפילו רקק בבגדיו פטור כל שאינו מעשה בגופו לפענ"ד זה דוקא בבושט שמגיע לגופו לבד בזה כל שאינו עושה מעשה בגופו פטור אבל בשידוכים דהבושת מגיע להנפש השכלי שזה יותר גרע מהזיק בגופו וא"כ פשיטא דאף שלא עשה מעשה בגופו ודאי חייב וכבר אמרו ששאלו לחכם מהו הבושט א"ל השכל ושאלו מהו השכל וא"ל הבושט והיינו כי הרגשת אדם בדבר המבייש הוא שלימות שכלו וכל פרי השכל ותולדתו שיגיע למדת הבושט.

טז. רב מאיר בראלי, תחומין, כרך לג

נראה לחדש שמותר לפרסם דברי גנות על נבחרו ציבור, משום שקבלת תפקיד ציבורי במדינת ישראל מהווה הסכמה. מכללאל של מקבל התפקיד לבפרסום דברי גנות הנוגעים לתפקידו

יז. רב יעקב אפשטיין, חבל נחלתו, יד, סב

דברי הרב מאיר בראלי ... הם לפע"ד 'מרפסין איגרא' ובבחינת 'התירו פרושים את הדבר'... המלאכה העיתונאית הפכה להיות כדברי השיר של אריק איינשטיין ("עיתונאי קטן שלי") 'מלבינים את הפנים פוגעים במשפחה'... לצערי זאת דרכם של כמעט כל העיתונאים העוסקים בחדשות ובידיעות ולא במאמרים מקצועיים. בהבאת ידיעות על אנשים מבליטים צדדים לפי רצונם לטוב או למוטב – על כל אשר יחפוץ יטנו. וחורצים דין עוד לפני ידיעת העובדות ובגינים יושבים חפים מפשע בכלא. לציבור השומע וקורא יש מעט מאד השפעה על שינוי המצב וכד' והוא שומע ומקבל לה"ר כאילו הם דברים ודאיים... א"כ אי אפשר לתת שום היתר לכל לה"ר שעיתונאים צוברים ומפרסמים

התועלת אותה מקבל הציבור מכל הידע השלילי והמגנה, עליה מתבססים מתיריה היא מעטה מאד, אף יכולת הציבור השומע והקורא להשפיע ולהיזהר מאותם מכשולים מעוטה ביותר, וא"כ רובה דרובה לשלילה ולקלקול כל רוח הציבור, ורק אחוז קטן מאד הוא לתועלת

אף ההסתמכות על חוקי המדינה, על דרכי מדינת ישראל, ועל מאמרי שופטי בית המשפט העליון כאילו העיתונאים הם שומרי המדינה וחוקיה והם המזהירים את הציבור מפני פשיעת נבחרו הציבור – מְשַׁנָּה מאד בעיני, וכי חוקי המדינה לפי ההלכה?! וא"כ המציאות המעוותת ודאי שאינה יכולה להגדיר נורמות פסולות כמתקונות ומותרות,

אפילו אם הן זורמות היום בדם התמצית של החברה, ולא על פיהן אנו חיים. ואם חטאנו בקריאת עיתונים ובריצה אחריהם צריכים אנו לעבוד על עצמנו ולתקן דרכינו, אבל אל לנו להתיר את האסור בגלל זה.

בסיסו ההלכתי של ההיתר הוא שלאדם מותר לדבר לה"ר על חברו כשהלה מתיר לו. ולשם כך הביא ראייה משלשה פוסקים: ...ולגבי הראיה מדברי הצי"א והגרשז"א נראה שהמזכירה כחלק מהצוות המטפל בחולה וברופאים נפגשת בעצמה עם אותם מקרי גנות ובמקרים מסוימים נצרכת התיחסותה (כגון לזמן אנשי אבטחה בבדיקת חולה אלים וכד') ועל כן יש היתר לשמיעתה וכתובתה. וכתובתה נעשית לשם תקנת החולה ולא לשם פרסום גנותו.

מאיך ידוע המעשה על החפץ חיים שלמד מתגובת הבריות שאסור לאדם לומר לה"ר על עצמו, ומובא בס' 'נפש הרב' בשם הרב סולובייצ'יק (עמ' קנ): "דעפ"י פשוטו היה נראה לומר דאין בזה כ"כ חידוש, דהלא זהו דין המשנה דמראית-עין, שאין להאדם בעלות על שמו הטוב (הרעפיוטישען שלו) שיהיה רשאי למחול עליו. וא"כ נראה ברור שאין אדם יכול להתיר שידברו עליו לה"ר, ולכן כלל אין זה משנה אם הוא מתיר או לא.

יח. שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכ סעיף לח

הקורא לחבירו עבד או ממזר, והוא אמת, פטור.

יט. פתחי תשובה על שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכ סעיף לח

עבד או ממזר והוא אמת פטור. עיין בתשובות שבות יעקב ח"א סימן קע"ט שכתב דדוקא בענין זה שקראו עבד או ממזר שאינו תלוי בתשובה ואין לו תיקון ואדרבה מצוה לפרסמו שלא יתחתנו עמו, משא"כ בפיסול עבירה שיש לו תקנה אין לבייש עוברי עבירה כדאיתא בסוטה [ל"ב ע"ב] כו', אף שמדברי מהרש"ל [ביש"ש ב"ק] פרק החובל סימן מ"ז משמע דבכל ענין שהבושת אמת אין קונסין אותו, איני מבין דבריו בזה כו'. ומצאתי באגודה פרק הזהב [ב"מ ס"י ע"ד] שכתב דיותר יש להחמיר כשהוא אומר אמת מכשהוא משקר, וראיה מדאמר [ב"מ נ"ח ע"ב] בבן גרים ובעל תשובה שלא יאמר זכור כו', ואף שאין ראיתו מוכרחת, די"ל דוקא היכא שידעינן שעשה תשובה או בת"ח דודאי עשה תשובה אבל לא בשאר כל אדם, מ"מ נ"ל עיקר שאף על האמת יש דין בושת כל שמתכוין לביישו ולא למונעו מכאן ולהלן או לעשות בו דין

כ. שו"ת משפטיך ליעקב, חלק ד, סימן כא

כיון דאין זה מעיקר הדין אלא למיגדר מילתא, בית דין פועל בזה לפי שיקול דעתו להשקיט מריבה ולתועלת הענין" ולתועלת הציבור.